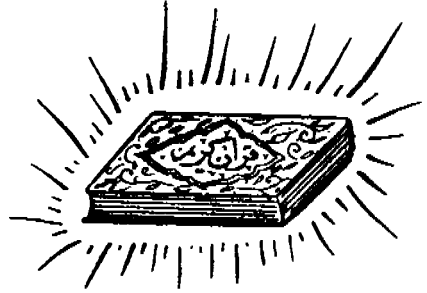

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ لَا يَمَسُّهُ
إِلَّا الْمَطْهُرُونَ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ (١)

بهرتر آنکه سخن از پدیده وحی پیش آریم و شعاعی از پرتو فروزنده قرآن کریم در این مبارک صحیفه انعکاس دهیم ، نوری که از چراغدان الهام خداوندی برخاسته و تشعشع لایزالش هرگز ب خاموشی نگراید و توده انسانیت را از تاریکی نادانی و کجروی برهاند و بسوی درخشندگی جاوید پیروزی و رقاء معنوی هدایت کند چنانکه خدایش فرمود: **الر کتاب انزلناه علیک لتخرج الناس من الظلمات الی النور باذن ربهم الی صراط العزیز الحمید (٢) .**

این کانون پرفروغ که از پایگاه بلند عرشی برز جاجه روشن جان محمد (ص) پرتوافکنند برای همیشه چراغ راهنمای بشریت است و بهر گاه که تاریکی فساد و فتنه براق حیات انسانها سایه افکند این مشعل فروزان آسمانی پرده های ظلمت را درهم دردوراه هدایت را بسوی مقصد سعادت بخش پایدار معنی نشان دهد. چنانکه پیامبر فرمود: **اذا التبت علیکم النتن کتطع اللیل المظلم فعلیکم بالقرآن (٣) .**

علی (ع) هم که صحیفه جان باین نور جاوید روشن دارد فروغ هدایت را در انحصار قرآن میداند و میگوید: **وما للقلب جلاء غیره (٤) .** دانشمندان بزرگ جهان هم باین حقیقت محتوم گواهند چنانکه لومانس امریکائی میگوید: **«قرآن بزرگترین نور است و آن نور خداست که جز شفقت و رحمت نخواهد بود (٥)» .**

١ - واقعه سوره ٧٧

٢ - سوره ابراهیم آیه ١

٣ - اصول کافی

٤ - نهج البلاغه .

٥ - تاریخ قرآن

باید هم قرآن رحمت باشد چون از مصدر مرحمت حضرت رحمن فرود آمده و انبوه انسانی را از ترجم جاوید و پر گسترش خداوندی بهره‌مند ساخته و خود باین حقیقت روشن گویاست :
 ونزل من القرآن ما هو شفاء و رحمة للمؤمنین (۱) .

این نسخه شفا بخش الهی درمان دردهای روحی و ضامن سلامت اندیشه و جان آدمی است
 (دواء داتکم و نظم ما بینکم) (۲) و دیگر باره علی فرمود: تعلموا القرآن فانه احسن الحدیث و
 تفقهوا فیه فانه ریح القلوب و استشفوا بنوره فانه شفاء الصدور (۳) .

مکتب عالی قرآن دارالشفای اصیلی است که جان آدمی را از پلیدیها برکنار می‌دارد و
 بداروی زندگی بخش ایمان و تقوی بجان آدمیان طراوت و نیرو می‌بخشد تاراه سلامت راباستوار
 ترین روی دریابند و شایسته کاران و باور داران بدریافت پاداشی بزرگ بشارت یابند : ان هذا
 القرآن بهدی للتی هی اقوم و یبشر المؤمنین الذین یعملون الصالحات ان لهم اجرا کبیرا (۴)
 پس کتابی است گویا که مردم را به نیکی و پاکی میخواند و از کژی و کاستی برکنار میدارد
 فالقرآن آمر زاجر و صامت ناطق و حجة الله علی خلقه (۵) .

سدیو مستشرق اروپائی میگوید قرآن متضمن همه اصول پاکیزگی و پرهیزگاری و
 رستگاری است و برنامه‌اش، پیمایش رامحق و برکناری از رفتار باطل و خروج از تاریکی پستی
 بسوی انوار فضایل و کمال است و می‌افزاید که برتوباد بفرمان قرآن مجید و آیات روشن آن که
 عرب را از رسوائیها و زشتیها بازداشت و براه راست رهنمونی کرد (۶) .
 ژول لایبوم (۷) محقق فرانسوی می‌نویسد قرآن بیشتر متضمن وعظ و زجر و ترغیب و
 ترهیب است .

امتیاز يك کتاب راهنمای جاوید نیز همین است که ناصحی مشفق و راهبری راستگویی و
 کریم باشد . و اعلموا ان هذا القرآن هو الناصح الذی لا یغش و الهادی الذی لا یضل و المحدث
 الذی لا یکنذب و ما جالس هذا القرآن احد الا قام عنه زیادة او نقصان زیادة فی هدی و نقصان من

۱- سورة الاسراء آیه ۸۲

۲- نهج البلاغه .

۳- نهج البلاغه .

۴- الاسراء آیه ۹

۵- نهج البلاغه .

۶- تاریخ عرب و اسلام .

۷- Jules la baume

عمی (١) پس قرآن با تاریکی و ناپیدایی مبارزه می‌پردازد و به پیروان خویش بینائی و دانائی می‌دهد هذا بصائر للناس و هدی ورحمة لقوم یوقنون (٢).

خنك آنکس که از امتیاز بینائی و بصیرت بهره یافت و چراغ قرآن را فراراه خویش داشت و شفاعت آن راه بهشت جاوید را پیش گرفت و از لهیب آتشین دوزخ برکنار ماند بمدلول این حدیث عزیز که پیامبر فرمود : القرآن شافع مشفع و ما حل مصدق من جعله امامه قاده الی الجنة و من جعله خلفه ساقه الی النار (٣).

پس چه بهتر که بدامان این شفیع گرامی در آویزیم و با ایمان و اخلاص بچنین وسیله استوار اعتمام و رزیم و خاطر خود و مجتمع خویش را جمع داریم و همگان یگانگانی یگانه پرست باشیم که خدایمان فرمود و اعتمصوا بحبل الله جمیعاً و لاتفرقوا (٤) زیرا این ریسمان استوار را یکسر بدست توانای خداست و دیگر سر در چنگ مردمان، ان هذا القرآن سبب طرفه بیدالله و طرفه باید یکم فتمسکوا به فانکم لن تضلوا و لن تهلكوا ابداً (٥) علی هم تکرار کرد و گفت : فانه حبل الله المتین و سببه الامین (٦) پس هر که رامقصد و وصول بمقصد آسمانی است باید بدین دستاویز استوار در آویزد و مقاصد قرآن را برای عروج بپایگاه هدایت در باید چنانکه شاعر روشن‌رای اروپائی گوته آلمانی (٧) گفت قرآن را مقاصد عالی و مبانی استوار و مرام بزرگی است که هر لحظه بر عظمت آن افزوده می‌گردد.

چه بهتر که میزان سخن را بشناسم و لب تر نکرده از این اقیانوس ژرف بدرآیم و این بحث نامستوفی را بنغمه‌ای دلنواز از گفتار فیلسوف مسلمان قرآن شناس علامه اقبال لاهوری پایان دهم که گفت :

نقش قرآن چون در این عالم نشست	نقش های کاهن و پاپا شکست
فاش گویم آنچه در دل مضمّن است	این کتابی نیست چیز دیگر است
چون بجان در رفت جان دیگر شود	جان که دیگر شد جهان دیگر شود

١- نهج البلاغه .

٢- الجانیه آیه ٢٠

٣- الاتقان

٤- آل عمران آیه ٩٨

٥- حدیث نبوی الاتقان

٦- نهج البلاغه .

٧- Cgoethe (1749 — 1832)

|| واژه قرآن ||

لغت قرآن را گروهی از لغت شناسان مأخوذ از قرأ و بمعنی مقرر و از ریشه قرائت دانسته‌اند که بصفات کریم، عظیم، مجید، مبین و عربی پیوست یافته، لفظ قرآن پنجاه و دو بار بصورت معرفه و هیجده بار بصورت نکره در قرآن آمده است (۱) و برخی قرآن را بمعنی قسمتهای پراکنده‌ای که بهم منضم شود می‌دانند (۲).

|| نام‌های قرآن ||

برای قرآن نامهای دیگری از منطق وحی در این کتاب مبین مسطور است که ابوالمعالی عزیزی آنها را به ۵۵ نام احصا کرده است از جمله کتاب: قرآن، کلام، نور، هدی، رحمة، فرقان، شفا، موعظه، ذکر، حکمة، مهیمن، حبل، صراط، قیم، قول، نبأ، احسن الحدیث، تنزیل، روح، وحی، بصائر، بیان، علم، حق، هادی، تذکره، عروه، صدق، امر، منادی، بشری، زبور، بشیر، نذیر، عزیز، بلاغ و برای هر یک از این اسامی آیاتی آورده و چهار نام برای قرآن در این آیه یاد آور شده است: صحف مکرمه مرفوعة مطهره (۳) حبیش تفلیسی میگوید: کلمه قرآن بچهار معنی در قرآن آمده است: ۱- قرآن ۲- نماز یا همداد ۳- خطبه خطیب ۴- آنچه در لوح محفوظ نوشته شده است (۴).

|| کیفیت فرود ||

نخستین آهنگی که از عرش علم و مشیت یزدانی در غار مبارک حراء بر گوش جان پیامبر طنین افکند باتفاق همه ارباب تفاسیر و سیر پنج آیه ابتدای سوره علق بوده است (۵) و آخرین بیان آسمانی آیات مربوط به (ربا) یا (دین) و بعقیده برخی سوره (نصر) یا (مائنه) و یا آیات آخر سوره (برائة) میباشد که ۸۱ یا ۹ روز پیش از ارتحال ذات نبوی نازل گردیده است (۶) پس دوران نزول قرآن نزدیک به بیست و سه سال است و برخی این دوره را به بیست سال تقلیل داده‌اند و این در صورتی است که دوران فترت وحی را سه سال بدانیم (۷) در طی این روزگار

۱- اعلام قرآن

۲- دائرة المعارف فرید وجدی

۳- کتاب البرهان

۴- وجوه قرآن

۵- سیره حلبی، سیره ابن هشام، حیاة محمد، بحار الانوار.

۶- اعلام قرآن

۷- تفسیر صافی

درخشان که ارتباط الهام از جهان اعلیٰ با دنیای آدمیان برقرار بود آیات روشن قرآن منجما و بتدریج بر حسب بروز حوادث و استعداد و تکامل ارواح مسلمانان بر جان پیامبر فرود آمد (۱) این ترول تدریجی قرآن موجب اعتراض دشمنان واقع گردید و خدایشان بدینگونه پاسخ داد :

وقال الذین کفروا لولا نزل علیه القرآن جملة واحدة کذالك لثبت به فؤادک ورتلناه ترتیلا (۲) .

پس بهرگاه آیتی یا آیاتی از مصدر وحی نازل میگردد و زمانی هم سورهای مستقل همچون سوره فاتحه، اخلاص، کوثر، تبت، لم یکن (۳) والنصر (۴) فرود

می آمد و از سوره های بزرگ منزله والمرسلات است که بتمامه یکبار نازل شده است (۵) .

غار حراء نخستین مهبط وحی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

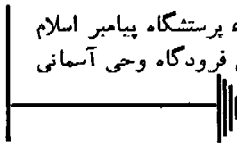
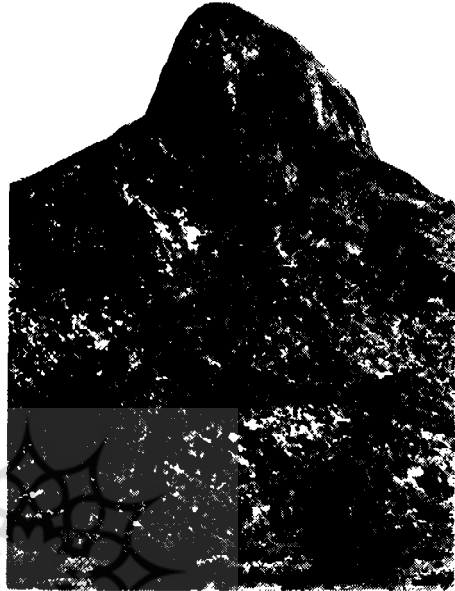
|| دوزان نزول ||

روزگار فرود قرآن بدو بخش متمایز منقسم است بخشی که مشتمل بر اقامت پیامبر درمکه است که یوم الفرقان نام دارد و ۱۲ سال و پنج ماه و سیزده روز طول کشیده و آیات و سوری که در این روزگار نازل شده است مکی نام دارد بخش دوم از آغاز هجرت تا بهنگام ارتحال رسول اسلام است که سور و آیات منزله در این روزگار را مدنی گویند چه در شهر مدینه فرود آمده باشد

- ۱- تاریخ قرآن
- ۲- سوره فرقان
- ۳- تاریخ قرآن
- ۴- الاتقان
- ۵- مستدرک

و چه در سفرها و غزوه‌ها و این بخش در حدود یازده سی‌ام قرآن است (۱) .
 ابوالحسن بن حصار سوره های مدنی را بیست سوره میدانند بدین شرح :

کوه خراء پرستگاه پیامبر اسلام
 و نخستین فرودگاه وحی آسمانی

بقره، آل عمران، النساء، المائده، الانفال، التوبه، النور، الاحزاب، محمد(ص) ، الفتح ،
 الحجرات، الحديد، المجادله، الحشر، الممتحنه، الجمعه، المنافقون، الطلاق، التحريم، النصر(۲) و
 برخی سوره های رعد، حج، صف، دهر، الرحمن، زلزله، بینه، را بر آن افزوده‌اند (۳) .

آنچه را برای امتیاز آیات و سوره های مدنی بیان داشته‌اند بدینگونه است: ۱- در سوره
 مکی کلمه (کلا) که رددبر معاندین است به چشم میخورد. ۲- سجده های قرآنی در این سوره هاست
 ۳- حروف مقطعه در سوره مکی است بجز سوره های بقره و آل عمران. ۴- حوادث اتمهای گذشته
 و قصص انبیای پیشین در این بخش است. ۵- آیات و سوره های مکی زاجر و کوبنده و هول انگیز است،
 ۶- سوره ها کوتاه است .

- آیات و سوره های مدنی ۱- نرم و موعظت آمیز و جاذب است. ۲- مشتمل بر احکام و حدود الهی
 است. ۳- جهاد و دستور جنگ و صلح را متضمن است . ۴- در باره منافقان سخن میگوید .
-
- ۱- تاریخ قرآن .
 ۲- ناسخ و منسوخ .
 ۳- اعلام قرآن

۵- سوره‌های طوال در بخش مدنی است (۱) .

|| جمع قرآن ||

آنچه بر طبق نقل و عقیده جمهور مورخان و صاحبان تفاسیر و کتب سیر مسلم و مصرح است آنچه از آیات قرآن بر پیامبر اسلام نازل میگردیده بلافاصله حضرتش آنرا بر یاران با ایمان خویش تلاوت میفرموده است و حافظان و کتاب وحی بحفظ و ضبط آنها میپرداخته اند حافظ ذهبی از قول زید میگوید: (بک یا دو روز نمی گذشت مگر آنچه از قرآن نازل می شد در سینه بیشتر اصحاب ضبط میگردید) (۲) ابو عبیده میگوید قراء قرآن نزدیک بسی نفر بوده اند (۳) گرچه این خبر مربوط به جوه قرائت است ولی حسن توجه بقرائت و حفظ و تلاوت قرآن را میرساند .

کاتبان وحی ۴۳ نفر بوده اند که در راس آنها علی بن ابیطالب (ع) و زید بن ثابت قرار داشته اند (۴) و نویسندگان وحی آیات قرآن را با حضور پیامبر بر چوبه های نخل و سنگهای سفید و شانه های شتر می نوشته اند (۵) و چون کتابت و حفظ آیات قرآن امتیازات مادی و معنوی فراوانی را حائز بود همه یاران رسول برای کسب این افتخار بزرگ بر یکدیگر سبقت می گرفتند ولی این امر تحت نظارت و مواظبت دقیق شخص پیامبر انجام می یافت و ذات پیامبر محل آیات و سوره ها را بر طبق دستور وحی تعیین می فرمود و نوشته های کاتبان را تصحیح میکرد و بر روی اغلاط آنها انگشت می گذاشت (۶)

کسانی که قرآن را بروزگار حیات پیامبر جمع آوری کردند هفت نفرند که در راس آنها علی (ع) است (۷) و بعضی آنها را پنج نفر میدانند باین اسامی، علی بن ابیطالب (ع)، معاذ بن جبل، ابی بن کعب، زید بن ثابت و ابوزید (۸) .

ابو عبدالله حافظ نیشابوری میگوید قرآن را سهار جمع آوری کردند در زمان پیامبر

۱- مقدمه قرآن مترجم پاینده .

۲- تذکره الحفاظ

۳- قرات .

۴- تاریخ قرآن

۵- فهرست ابن ندیم .

۶- آغاز وحی .

۷- فهرست ابن ندیم .

۸- اعلام قرآن .

وروزگار خلافت ابوبکر و عثمان (۱) ولی این جمع آوری مربوط به جمع و فراهم آوردن قطعات مختلف مکتوب قرآن بوده است نه تنظیم آن (۲) .

بنا بقول ابن ابی داود چون بدوران خلافت ابی بکر گروهی از قاریان قرآن در جنگ یمامه کشته شدند بر طبق پیشهاد عمر بن خطاب برای جمع آوری قرآن اقدام شد و به زید بن ثابت دستور دادند تا قرآن را جمع آوری کند و سپس آنرا بر پوست دباغی شده نوشتند (۳) .
عید بن ساق هم این جریان را از قول زید نقل می کند (۴) .

در زمان خلافت عثمان که مسلمین به فتوحات بسیاری نائل آمدند و کشور اسلامی بطریقی شگفت گسترش یافت اختلافاتی در قرائت قرآن پدید آمد و این اختلاف بواسطه همسایگی باملل غیر عرب و بر اثر تحول زبان پیدا شد و حدیقه یمانی صحابی بزرگ پیامبر که از بروز چنین اختلافی احساس خطر کرد به عثمان پیشنهاد رفع اختلاف کرد (۵) و فرمان عثمان هیئت مرکب از زید بن ثابت، سعید بن عاص، عبدالله بن زبیر، و عبدالرحمن بن حارث تشکیل شد و بر رفع اختلاف قراآت پرداخت (۶) .

علی بن محمد طائوس میگوید عثمان قرآن را برای علی (ع) در مصحفی گرد آورد و بقیه مصاحف را شست . (۷)

شهرستانی هم در تفسیر خود روایتی در تأیید این سخن از حضرت علی نقل می کند بهر حال آنچه از فحوای کلام مفسرین و مورخین اسلامی برمی آید جمع قرآن بدست علی علیه السلام پس از ارتحال پیامبر و بدستور آنحضرت صورت گرفته و قرآن زمان عثمان هم مورد تأیید امیر المؤمنین علی قرار گرفته است ، زید بن ثابت می گوید ، در حضور پیامبر و بدستور آنحضرت به جمع و تالیف آیات قرآن می پرداختیم کنا عند رسول الله نألف القرآن من الرقاع و سپس میگوید که چون قطعات مرقومه پراکنده بود بدینجهت پیامبر به علی (ع) دستور جمع آوری آنرا داد (۸) علامه مجلسی از قول حضرت صادق (ع) نقل میکند که پیامبر به علی (ع) فرمود : یا علی القرآن

۱- مستدرک حاکم .

۲- بحار الانوار

۳- الاتقان .

۴- صحیح بخاری

۵- فهرست ابن ندیم

۶- اعلام قرآن .

۷- سعد السعود .

۸- صد مقاله سلطانی .

خلف فراشی فی المصحف والحریر والقراطیس فخنوه واجمعه و لاتضیعه کما ضیعت الیهود التوراة فانطلق علی (ع) فجمعه فی ثوب اصفر و ختم علیه فی بینه (۱) امام باقر (ع) در این باره فرمود: ما ادعی احد من الناس انه جمع القرآن کله کما انزل الا کذاب وما جمعه و حفظه کما انزل الله الا علی (ع) (۲) .

محمد بن اسحاق میگوید که پس از پیامبر گروهی فال بد میزدند و علی (ع) ، سوگند یاد کرد که ردا را از دوش نیفکند تا قرآن را جمع آوری کند و این کار سه روز بطول انجامید (۳) و احمد بن یعقوب می نویسد که علی (ع) بعد از وفات پیغمبر قرآن را جمع و آن را سوار شتری کرد و به هفت جزء تقسیم نمود (۴) .

|| قرآن علی (ع) ||

سخن در این است که آیا قرآن مجموعه علی (ع) همین قرآن موجود است و یا قرآن دیگری است که اکنون در دسترس مانست و بهنگام ظهور امام قائم (ع) آن قرآن که اکنون در دست آنحضرت است ظاهر خواهد شد؟ آنچه مسلم و محقق است قرآن مقدس علوی (ع) عین همین قرآن موجود است و کوچکترین فرقی از لحاظ الفاظ، عبارات، سور و آیات با این قرآن ندارد، ولی چون علی (ع) در مهبط وحی و قرارگاه الهام ربانی یعنی خانه پیامبر میزیسته و باب علم رسول بوده است بر موز و معانی و مفاهیم قرآن بیش از هر کسی آشنائی و آگاهی داشته و آنچه را از لسان پیامبر درباره شرح و تاویل و تفسیر و شان نزول و محکمت و متشابهات و عام و خاص و ناسخ و منسوخ آیات قرآن می شنیده در ذیل آیات ثبت می فرموده است و مسلماً اگر قرآن موجود بآن امتیازات روشن مزین و متحلی بود ما را بهره هائی وافرتر از این کتاب مجید حاصل می آمد ، چنانکه محمد بن سیرین بصری متوفی بسال ۱۱۰ هجری گفت اگر قرآن علی (ع) بما میرسد در آن دانش فراوان می یافتیم (۵) باید هم چنین باشد زیرا علی (ع) بشهادت علمای فریقین داناترین مردم بحقیقت قرآن بود و این سخن را متفقاً قائلند که حضرتش فرمود : سلونی قبل ان تفتنونی فوالذی فلق الحبه وبرء النسمه لاسئلونی عن آیه من کتاب الله الا حد ثنکم عنها متی

۱- بحار الانوار .

۲- اصول کافی

۳- فهرست ابن ندیم

۴- تاریخ یعقوبی

۵- صد مقاله سلطانی .

نزلت بلبل او نهار فی مقام او مسیر فی سهل ام جبل و فی من نزلت فی مؤمن او منافق وما عنسی الله بها عام ام خاص (۱) .

|| قرآن تحریف نشده است ||

اینجا مسئله‌ای بس مهم و اساسی پیش می‌آید و از کامیابی بزرگ مسلمین سخن می‌رود که قرآن کریم برخلاف شایعات دروغین گروهی نادان و یا متعصب و یا دشمنان دغلسکار هرگز دستخوش صدمت و تحریف و زیادت و نقصان نگردیده و خدای قرآن این مهیمن جاوید آسمانی را بر طبق وعدصدق خویش نگهداری کرده چنانکه فرموده است: انا نحن نزلنا الذکر و انا له لحافظون (۲) و در این کتاب حق که از مصدر حقیقت یزدانی فرود آمده هرگز باطلی راه نیافته و نخواهد یافت و انه لکتاب عزیز لایاتیه الباطل من بین یدیه و لا من خلفه تنزیل من حکیم حمید (۳) چه خوش گفت: جلال الدین مولوی در کتاب عارفانه خویش که سرود:

مصطفی را وعده داد الطاف حق   گر بمیری تو نمیرد این سبق
من کتاب و معجزت را حافظم   بیش و کم کن راز قرآن لافظم (۴)

|| سندیت قرآن ||

قرآن مستند بخداست خدای چیره و ستوده و دانا بوساطت مردی پاک و آسمانی که هرگز درس نخوانده و نوشتن و خواندن نمی‌دانسته و تاهنگام بعثت خویش سخنی در این طریق نگفته و معجزی بدین بزرگی و شگفتی نیاورده است که همگان در برابر بیان معجز آسایش تعظیم کنند و از اتیان بمثل آیاتش بنا توانی خویش اذعان نمایند پس قرآن از آسمان علم و مشیت حق نازل گردیده و گروندگان بحق را به پیروزی و هدایت بشارت داده است . فانه نزله علی قلبک باذن الله مصدقاً لما بین یدیه وهدی و بشری للمؤمنین (۵) و از بیان انزال و تنزیل ۳۱ بار و از وحی آن ۹ بار در قرآن سخن بمیان آمده (۶) و پیامبر اسلام قرآن را مستقیماً و مسنداً از سوی پروردگار

۱- فرائد السمطين. مناقب خوارزمی .

۲- سورة حجر آیه ۹

۳- سورة حم آیه ۴۱ .

۴- مثنوی مولوی .

۵- سورة بقره آیه ۹۷

۶- مقدمه پاینده .

دریافت داشته است و انك لتلقى القرآن من لدن حكيم عليم (۱) مهم آنكه این قرآن نه تنها مفاهیم عالی و بلندش از سوی حق فرود آمده بلکه عین همین الفاظ هم ساخته سازمان وحی و قلم حکمت خداوندی است که بزبان عربی روشن فرود آمده انا انزلناه قرآنا عربيا لعلکم تعقلون (۲) بلسان عربی مبین (۳) فانما یرسناه بلسانك لعلهم ینذکرون (۴) و این امتیاز در انحصار قرآن است که لفظ و معنی هر دو منزل است و حال اینکه سایر کتب آسمانی فقط مفاهیم آنها بر پیامبران فرود می آمده است (۵) پس قرآن کتابی محکم و مستند است و امکان انحراف و اعوجاجی در آن نیست .

|| توجه بحفظ قرآن ||

فرید وجدی شدت باشایعه دروغین تحریف قرآن مبارزه می کند و آنرا خیالی واهی بر خلاف حقیقت و حس میدانند و طی شرحی بسیط و بلیغ مینویسد که آیات قرآن را به محض وصول ده ها نفر کاتب می نوشتند و گروهی انبوه حفظ و تلاوت می کردند و آنرا بر پیامبر میخواندند و بلافاصله همهجا بانهایت اشتیاق و احترام گسترش می یافت پس چگونه امکان تحریف در این آیات خواهد بود. سپس می نویسد که قرآن مانند بعضی کتب دیگر آسمانی در انحصار گروهی خاص نبود بلکه همه مسلمانان بآن دست داشتند و آیاتش را میخواندند و می نوشتند و به آیات آن حکم میکردند پس تحریف چنین کتابی که همیشه قراء و کاتبان وحی آنرا بر پیامبر میخواندند امکان پذیر نبود و وقتی که مسلمین بکوچکترین امور اسلامی و اعتقادی نهایت توجه را معمول میداشتند چگونه ممکن بود در قرآن تحریفی روی دهد و کسی اعتراض نکند .

دیگر آنکه چون مسلمین در نقد احادیث و تعیین صدق و کذب آنها بی نهایت میکوشیدند و پیامبر در این باره احساس خطر کرد طی خطبه ای فرمود من کذب علی متعمداً فلیتوبوا مقعله من النار (۶) ولی هرگز مثلاً نفرموده من کذب علی الله متعمداً فلیتوبوا مقعله من النار زیرا تحریف قرآن بعلت حفظ کامل آن بکتابت و قرائت نا ممکن بود (۷) علی هم که پس از پیامبر از همه

۱- النمل آیه ۶ .

۲- یوسف آیه ۲ .

۳- شعراء ۱۵۹

۴- دخان .

۵- صد مقاله سلطانی .

۶- کافی .

۷- دائرة المعارف فرید وجدی

مردم بحقیقت و علم قرآن آشنا تر بود بهنگامی که بمقام خلافت ظاهری رسید و قدرت مادی و معنویش هر دو آن بر مجتمع اسلامی احاطه یافت هرگز سخنی از تحریف قرآن بمیان نیاورد و همین کتاب آسمانی موجود را محترم و معتبر شمرد و حال اینکه اگر تحریفی در میان می بود سکوت را جایز نمی شمرد و برای او که عنصر صراحت و شهادت بود انتقاد و اعتراض در چنین جریان مهمی لازم بود (۱) .

صادق رافعی در کتاب سودمند خویش می نویسد با همه اختلافاتی که در اطراف تفسیر و تاویل قرآن وجود دارد در الفاظ آن هیچ دگرگونی و تحریفی روی نداده و عبارات آن متواتر و قطعی است زیرا قرآن اساس دین است و هیچگونه تحریفی در آن وجود ندارد (۲) عقیق عبدالفتاح طباره نیز در کتاب ارجمند خویش بسختی مسئله تحریف قرآن را مورد حمله و اعتراض قرار میدهد و شرحی مستدل در رد این شایعه دروغین مینگارد (۳) .

|| مصونیت از حوادث ||

خوشبختانه قرآن مجید برخلاف بعضی کتب آسمانی دستخوش حوادث و انقلابات جنگی و سیاسی واقع نگردید بلکه از هنگام نزول هر روز بر وسعت نطق و قدرت حکومت و بسط سیطره اش افزوده می گشت و امواج مردم بسویش روی می آوردند و بکتابت و تلاوت و تفسیر و تاویل آیتش می پرداختند و بحدی این ودیعه آسمانی مورد احترام و توجه همگان بود که حتی حرف حرف و کلمه کلمه اش را شمرند و وزیر و زبر و جزم و مدش را احصا کردند برخلاف کتب عهدین که توراة هزار سال و انجیل سیصد سال در دست بنی اسرائیل نبود و این جریان را محققین و مفسرین یهود و نصاری همچون کلارک و نوتین و غیره ذکر نموده اند (۴) .

|| رفع تهمت از شیعه ||

متأسفانه برخی از علمای فرق اسلامی فرقه ناجیه شیعه را متهم به عقیده تحریف قرآن نموده و گفته اند که شیعیان معتقدند که از قرآن سوره ای بنام ولایة و آیاتی در شان علی (ع) و خاندانش افتاده است و حال اینکه علمای کبار تشیع هر کدام با این عقیده بمبارزه برخاسته و

۱- کلید فهم قرآن

۲- اعجاز القرآن رافعی .

۳- فرهنگ و عقاید اسلامی .

۴- صد مقاله سلطانی .

صريحاً عقيدته خود را مبني بر صحت وسنديت وعدم نقصان قرآن بيان کرده‌اند چنانکه شيخ صدوق (متوفى بسال ٣٨١ هجرى) ميگويد : ان اعتقادنا ان القرآن الذى انزل له الله على نبيه هو ما بين الدفتين وما فى ايدى الناس ليس باكثر من ذلك ومن نسب الينا انا نقول انه اكثر من ذلك فهو كاذب علينا (١) .

شيخ مفيد (متوفى بسال ٤١٣) ميگويد: (وقد قال جماعة من اهل الامامة انه لم ينقص من كلمة ولا من آية ولا من سورة (٢) .

سيد مرتضى علم الهدى (متوفى بسال ٤٣٦) ميگويد ان القرآن كان على عهد رسول الله مجموعاً مؤلفاً على ما هو عليه الان (٣) .

شيخ طوسى متوفى بسال ٤٣٦ مينويسد واما الكلام فى زيادته ونقصانه فمما لا يليق به لان الزيادة فيه مجمع على بطلانه والنقصان منه فالظاهر ايضا من مذهب المسلمين خلافه وهو الالئق بالصحيح من مذهبا (٤) .

شيخ طبرسى متوفى بسال ٥٤٨ ميگويد: اما الزيادة فيه فمجمع بطلانه واما النقصان فيه والصحيح من مذهب اصحابنا خلافه (٥) .

شيخ بهائى متوفى بسال ١٠٣١ ميگويد والصحيح ان القرآن العظيم محفوظ عن ذلك زيادة كان او نقصانا (٦) .

علامه مجلسى متوفى بسال ١١١١ مينويسد ان الخبر قد صح عن ائمتنا (ع) انهم امروا بقراءة ما بين الدفتين وان لا يتعداه بلا زيادة فيه ولا نقصان منه (٧) .

ملاحسن فيض كاشانى مينويسد : ولا يعد ايضا ان يقال ان بعض المحنوفات كان من قبيل التفسير والبيان ولم يكن من اجزاء القرآن (٨) .

شيخ جعفر كبير نجفى (كاشف الغطاء) متوفى بسال ١٢٢٨ در كشف الغطاء، قاضى سيد نور الله شوشترى شهيد بسال ١٠١٩ در مصائب النواصب، شيخ حسن بن زين الدين شهيد ثانى متوفى بسال ١٠١١ در معالم الاصول ، ميرزا ابوالقاسم جيلانى در قوانين الاصول ، ملاحمد نراقى در شرح

١- اعتقادات صدوق .

٢- اوائل المقالات .

٣- صد مقالة سلطانى .

٤- تفسير تبيان .

٥- تفسير مجمع البيان .

٦- نفحات الرحمن .

٧- جلد ١٩ بحار .

٨- تفسير صافى

تجرید و سایر علماء و اکابر شیعه هم قول تحریف قرآن را نفی کرده‌اند (۱) .
 شریعت سنگلجی شش دلیل بر عدم تحریف قرآن می‌آورد و این شایعه دروغ را ساخته
 ملاحظه و زنادقه و باطنیه میداند و ۱۴ قول از اکابر علمای اسلامی را در این باره ذکر میکند ،
 شیخ حرعاملی و شیخ عبدالعال کرکی هر یک نیز رساله‌ای مستقل در عدم نقض قرآن نوشته‌اند (۲)
 علامه شهیر شیخ آغا بزرگ تهرانی در اثر ارزنده‌اش می‌نویسد: هذا المجموع بعین الفاظه
 المنزله من غیر تصرف لاحد من البشر فیها بالضرورة من الدین الموضوع بین الدفتین (۳) و علامه
 بزرگ آیه‌الله امینی هم در اثر بزرگ و جاویدانش مسئله تحریف قرآن را نفی میکند (۴) .
 شیخ جواد بلاغی نیز در کتابی که بعنوان مجادله با اهل کتاب نگاشته تحت عنوان مناظره
 شیخ و امانوئل در باره تحریف کتب عهدین و سندیت و اصالت قرآن با ستواری سخن گفته است (۵)
 علامه سید شرف‌الدین عاملی بحثی مستوفی در این باره فرموده‌اند (۶) مرحوم آیه‌الله حاج حسین
 بروجرودی زعیم فقید تشیع متوفی بسال ۱۳۸۰ نیز بشدت با این شایعه ناصواب بمبارزه برخاست
 و با احاطه‌ای که در علوم رجال و حدیث داشت معمول بودن احادیث مبنی بر وقوع تحریف‌ها
 اثبات کرد و اینک ما قسمتی از عین تقریرات ایشان را ذیلاً مینگاریم : « اما روایاتی که از طرف
 فریقین (شیعه و سنی) در باره کیفیت جمع قرآن رسیده و پاره‌ای از آنها مورد استناد طرفداران
 تحریف قرآن میباشد از طرف دوستان نادان این دو گروه بمنظور بیان فضیلت و اثبات منقبت
 پیشوایان جعل گردیده‌است، مرجع فقید پس از اینکه نمونه‌هایی در این باره ذکر میکند چنین
 می‌افزاید :

بطور اجمال باید دانست که قریب به دوسوم روایات و اخباری که دربارهٔ تحریف قرآن آمده
 از طرف احمد بن محمد سیاری که از کاتبان و منشیان آل طاهر و از معاصران حضرت امام حسن
 عسکری (ع) است روایت و احتمالاً جعل شده‌است و ارباب علم رجال او را به فساد مذهب نسبت
 داده و روایتش را تضعیف کرده‌اند باینکه روایات وی بیشتر مرسل بحدف و ابهام واسطه است و در
 حدود یک چهارم آن اخبار را فرات بن ابراهیم کوفی صاحب تفسیر معروف بنام وی روایت

۱- صد مقاله سلطانی .

۲- کلید فهم قرآن .

۳- جلد چهارم الذیعه .

۴- الغدیر .

۵- رحلة المدرسیه چاپ نجف و آلاء الرحمن فی تفسیر القرآن .

۶- الفصول المهمه فی تالیف الامه .

کرده و او نیز مورد قدح و طعن ارباب رجال است هم در مذهب و هم در حدیث و نمیتوان حکمی را بکتاب وی اگر منحصر بآن باشد ثابت نمود با اینکه پاره‌ای از این اخبار بلحاظ مضمون نادرست است مثل اینکه گفته‌اند (یا لیتنی کنت ترابیا!) و یا (یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیک من ربک فی علی) نازل شده است در صورتیکه اگر کلمه (علی) در این آیه و آیات دیگر وجود داشت حضرت علی (ع) ضمن احتجاجات مکرر خود در باره خلافت بآن اشاره و استناد میکرد یا در یک خطبه آن را فاش مینمود ولی هرگز حضرتش چنین نکرد (۱)

پس آنچه در روایات و اخبار وارده راجع بتحریف قرآن آمده است مقصود تاویل و توجیه باصل در معانی است نه تغییر و تبدیل حروف و الفاظ بمدلول و لا سلعة ابور من الكتاب اذا حرف عن مواضعه (۲) از آنجمله اختلافات فراوان و خونین مذاهب اسلام است که هر کدام آیات قرآن را بنفع عقاید خود تاویل می‌کردند. ادوارد براون محقق انگلیسی در این باره مفصلاً سخن گفته است (۳) ولی هیچ یک از فرق اسلامی فرقه دیگری را بتحریف الفاظ قرآن متهم نساخته است.

بلی خلغای جائر اموی و عباسی که در محو آثار فضایل علی (ع) و خاندان پاکیزه گوهر پیامبر میکوشیدند برای انحراف اذهان مسلمین بتحریف تاویل آیات قرآن حتی احادیث و اخبار معتبری که در این مورد از پیامبر رسیده بود پرداختند و مبالغی هنگفت در این باره خرج کردند و گروهی دنیاپرست و فضیلت‌کش را برای اجرای این مقصود مشغول به مزدوری گرفتند چنانکه معاویه چهارصد هزار درهم به سمرقند پرداخت و او آید «ومن الناس من یشری نفسه ابتغاء مرضاة الله» (۴) را که در شان پیشوای مجاهدان اسلامی علی علیه السلام نازل شده بود تاویلاً تحریف کرد و باکمال گستاخی گفت این آیه در شان عبدالرحمن بن ملجم قاتل آنحضرت نازل شده است نعوذ بالله (۵).

یامعنی لفظ مولی رادر حدیث شریف و صحیح غدیر و یالفظ علی رادر حدیث انامدینه العلم و علی بابها حمل بر معنی وصفی کردن از خیانتها و توپنه‌هایی است که از راه تاویل غلط در آیات قرآن و اخبار و احادیث نبوی برای اصحاء امتیازات امیرالمومنین علی (ع) و فرزندان گرامیش بوجود

۱- ترجمه از تقریرات آیدالله بروجردی. بقلم آقا شیخ محمد واعظ زاده.

۲- نهج البلاغه.

۳- مقدمه نقطه الکاف.

۴- سوره بقره آیه ۲۰۶.

۵- آغاز وحی نوشته آقای محمد تقی شریعتی.

آورده‌اند غافل از اینکه نوری را که خدای برافروزد کس نتواند که با دهان خویش خاموش گرداند (۱) .

بعضی سوره و آیات مجعوله‌ای که بدست جمالان و ناهنجارکاران ساخته شده و آنها را از بیانات محذوفه قرآن دانسته‌اند مانند سوره‌ای که در دبستان المذاهب آمده و یا دوسوره‌ای بنام حقد و خلع که سیوطی در الاتقان (۲) آورده است هرگز به پایگاه بلند عبارات آسمانی قرآن نمیرسد و برای هر کس که اندک ورود و آگاهی از فن ادب و بلاغت داشته باشد ساختگی آنها بر روشنی نمودار است بعلاوه اگر عقیده نقص و تحریف قرآن پیش آید نمیتوان آنرا در مواردی خاص محدود دانست و این عقیده را اثبات کرد و بالنتیجه استحکام و سندیت قرآن متزلزل می‌گردد و آنرا از اعتبار می‌اندازد و این معارض با قول پروردگار است که با تاکیدات فراوان نکهبانی قرآن را ضمانت فرموده است (۳) پس این امتیاز در انحصار قرآن مقدس است که طی چهارده قرن با استواری و عظمت خویش پا برجای مانده و تا پایان جهان خواهد ماند و هم اکنون که میلیونها نسخه از این صحیفه شریفه در همه سوی جهان پراکنده است کوچکترین اختلافی در عبارات بلند و الفاظ مقدس آسمانی آن که فرود آمده عرش کبریائی است بیچشم نمیخورد و این خود از بزرگترین اعجاز قرآن است که خدای علیم نکهبانی و جمع و ابدیت آنرا ضمانت کرده است ان علینا جمعه و قرآنه (۴) .

|| کتب دیگر آسمانی ||

اکنون لازم مینماید که برای اثبات اصالت قرآن بکشف و بیان هویت و موقعیت سایر کتب آسمانی بپردازیم و اندکی در این باره سخن گوئیم این مسلم است که خدای برای هدایت‌بندگان خویش کتبی آسمانی بر پیامبران گذشته نازل نموده چنانکه فرموده است: «قولوا آمنا بالله و ما انزل الینا و ما انزل الی ابراهیم و اسمعیل و اسحق و یعقوب و الاسباط و ما اوتی موسی و عیسی و ما اوتی النبیون من ربهم لانفرق بین احد منهم و نحن له مسلمون (۵)» .

در ذیل آیه ان هذا نفی الصحف الاولی از ابی ذرغفاری روایت شده که از پیامبر پرسیدم کم انزل الله من کتاب؟ قال (ص) مائة کتاب و اربع کتب. انزل الله علی شیث خمسين صحیفه و علی ادریس ثلثین صحیفه و علی ابراهیم عشرين صحیفه و انزل التوراة و الانجیل و الزبور و

۱- سوره صف

۲- الاتقان ۱ ص ۶۷ .

۳- سوره حجر آیه ۹ .

۴- سوره القیامه .

۵- آل عمران آیه ۳۸۴

الفرقان (۱) آنچه امروز از کتب آسمانی در نزد یهود و نصاری باقی است ۳۹ کتاب از عهد عتیق و ۲۷ کتاب از عهد جدید است (۲) که اکنون در باره تحریف این دو کتاب رسمی مذهبی جهانی سخن میگوئیم .

|| تحریف توراة ||

الواح توراة را بامر حضرت موسی در صندوقی بنام صندوق عهد گذاشتند و آنرا در بیت المقدس بامانت نهادند و موسی دستور داد که هر هفت سال یکبار آنرا از صندوق بیرون آورند (۳) ولی این آیات مورد دستبرد قرار گرفت و بهنگامی که حضرت سلیمان صندوق عهد را گشود بیش از دو لوح سنگی که در آن متن ده فرمان نوشته شده بود چیزی نیافت (۴) .

بخت النصر پادشاه بابل در حمله‌ای که ۱۰۶۹ سال پس از موسی به بیت المقدس کرد تمام نسخ توراة را آتش زد و بیت المقدس را ویران کرد تا اینکه کوروش شاهنشاه دادگستر ایران بر بابل دست یافته و یهودیان فراری را دوباره گرد آورد و بزمان سلطنت داریوش و بکمک مالی او دوباره بیت المقدس آباد گردید و چون یهودیان کتابی در دست نداشتند احکام توراة را از زبان پیر مردان می گرفتند در این هنگام خشایارشا پادشاه ایران فرمانی به عزرا صادر کرد تا آنچه از توراة بیاد دارد بنویسد و تدریس کند و این مطالب در کتب خود یهود از کتابهای ملحقه بتسوراة مشهود است (۵) .

در حملات وحشیانه انتیوگوس پادشاه شام و طیطوس قیصر روم جمیع نسخه‌های توراة و کتب مقدس انبیاء آتش زده شد و ملیونها نفر یهود کشته شدند ، علاوه مطالبی سست و نادرست در این کتب از قبیل قول به تجسم خدا و نسبت کفر و فحشا و گناهان کبیره به انبیاء عظام موجود است که دلیلی قاطع بر تحریف آنهاست (۶) .

|| تحریف انجیل ||

پس از عروج حضرت مسیح (ع) یهودیان بر عیسویان تاختند و نسخه‌های انجیل را نابود ساختند و مدتی پیروان مسیح بدون کتاب بسر بردند تا اینکه پس از مدتها حواریین عیسی از آن چه بیاد داشتند کتبی بنام اناجیل اربعه نوشتند و برخی از دانشمندان و کشیشان بزرگ مسیحی باین

- ۱- تفسیر صافی، مجمع، خصال، بحار الانوار .
- ۲- انیس الاعلام .
- ۳- آیه ۱ تا ۱۱ باب ۳۹ توراة منی .
- ۴- آیه ۹ از باب هشتم سفر ملوک .
- ۵- بابهای ۲، ۷ و ۸ از کتاب عزرای نبی .
- ۶- انیس الاعلام .

حقیقت اعتراف دارند از جمله کسانی بمانند جیرون، ارجن وهورن مطالبی در این باره گفته‌اند و تولستوی نویسنده معروف روسی در مقدمه کتاب خود گوید اناجیل موجود سند متصلی بحضرت عیسی (ع) ندارد بلکه قریب چهار صد سال پس از آنحضرت نوشته شده است و در جلد چهارم تفسیر خود بتفصیل از تاریخ نگارش و پیدایش اناجیل موجود نام میبرد (۱) بعلاوه در اناجیل موجود اختلافات زیادی مشهود است که دلیل تحریف آنهاست بطوریکه فخرالاسلام در کتاب خود ۱۲۰ اختلاف و جان کلارک در کتاب خود مطبوع سال ۱۸۳۹ پنجاه اختلاف در کتب عهدین ذکر نموده است و فخرالاسلام مبسوطاً میگوید کتب عهدین دارای این نقایصند: ۱- سندن دارند ۲- محرفند. ۳- بتمامی آسمانی نیستند. ۴- اشتباه دارند. ۵- اختلاف دارند. ۶- منسوخند (۲).

|| نظری به اوستا ||

گرچه اوستا کتاب زردشتیان از طرف مسلمانان بعنوان يك کتاب مسلم آسمانی شناخته نشده است ولی چون جزء کتب رسمی مذهبی است سخنی هم درباره خدشه سندیت و تحریف آن بمیان می‌آوریم.

روحانیون زردشتی احکام و مراسم و آداب دینی را با تغییراتی که پس از زردشت در آیین بعمل آمده بود بضمیمه سروده‌های باستانی که در میان ایرانیان پیش از زردشت معمول بود با تغییر صبغه و تصرف در عبارات بصورت یسناها و یشتها منتشر کردند (۳).

بدیهی است که قطعات اوستا نخست سینه بسینه میگردید و سپس بخطی نوشته شد و در اواخر عهد هخامنشیان مرتب گردید (۴).

برطبق سنت و نقل مورخان دو نسخه از اوستا در عهد هخامنشیان موجود بود يك نسخه آن در (دژنپشتک) یعنی دبیر خانه شاهنشاهی در استخر (بقول استاد هنینک باتکای روایت فارسنامه ابن بلخی در نقش رستم) و نسخه دیگر در (گنج شیپیکان) مضبوط بود چون اسکندر در ۳۳۱ قبل از میلاد سپاهیان داریوش را شکست داد و تخت جمشید را سوزانید نسخه اوستا هم سوخته شد و نسخه گنج شیپیکان را نیز بفرمان وی بر گرفتند و به یونانی ترجمه کردند (۵).

پس از ۵۵۵ سال اردشیر بابکان به موبدان موبد تنسر دستور داد تا مجدداً اوستا را تدوین

۱- سد مقاله ساطانی .

۲- انیس الاعلام .

۳- Christensen Etudes Surle Zoroastrisme de la Perse Antique

P. 11. —

۴- گاتها چاپ اول .

۵- دینکرد، ارداویرافنامه، تاریخ سنی ملوک الارض .

کنند در زین الاخبار گردیزی است که اردشیر الجامع بن بابک (واورا جامع از بهران خوانند که همه دانایان پاری را جمع کرد و فرمود تا کتابهای مغان را که ضایع شده بود جمع کنند) (۱).

|| نتیجه سخن ||

با این مقایسه و میزان معلوم گردید که تنها کتاب استوار و درست و روشن آسمانی که بر صحایف مبارک آن امضای ابدیتش بدمت قدرت و علم و مشیت یزدانی تجلی میکند قرآن کریم است. هذا کتاب انزلناه مبارك فاتبعوه واتقوا لعلکم ترحمون (۲) بر ماست و بر جهانیان است که فرمان عامش را پیروی کنیم و سعادت هر دو جهان را دریابیم، این بار سخن بیشتر بدرازا کشید و سخنانی بسیار ناتمام ماند که اکمالش را باستعانت خدای بفرمای دیگر موکول می کنیم و از آستان اعلای خدای توفیق متابعت احکام قرآن عظیم را می خواهیم.

فخرالدین حجازی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی